

Gospesvetsko polje z južne strani.

Gospa Sveta.

Zgodovinsko-krajepisna črtica. — Spisal *Valentin Podgorc*.

Preminjajo se narodi, prestoli
se podirajo, cerkev pa ostane.

Napoleon.

Gospa Sveta je izmed najstarejših in najznamenitejših cerkvâ v Slovencih. Sicer je naša domovina že dolga leta poprej poznala blaženi nauk Kristusov, preden zgodovina govori o Gospé Sveti, a prve cvetlice krščanske je zatrla nemila osoda, in le tuintam še priča iz razvalin izkopan spomenik, da so tod hodili že v prvih desetletjih krščanske dobe naši blagovestniki. Čim večja so bila mesta, tem prej se je oznanovalo v njih krščanstvo, in gotovo so učenci sv. Pavla že mislili oznanjevati sveti evangelij mestom Sisciji, Celeji, Petoviju, Virunu in Temniji. Sv. Pavla list do Tesaloničanov¹⁾ priča, da je apostol v Solunu oznanoval krščanstvo in si pridobil precejšnje število vernikov in da se je vera od tod širila na vse strani. L. 52. je prišel tudi sv. Peter v zapadni Ilirik. Ali je bil sv. Pavel samo v Solunu? Pisatelji 2. in 3. stoletja trdé, da je hodil po vsi Iliriji, in škof Dorotej, ki je kot mučenik umrl l. 363., našteva ilirske škofije, v ka-

terih so bili učenci Gospodovi in sicer: „Silvan, ki je s Pavlom z besedo vero razširjeval, postal je škof solunski . . . Andronik, katerega se apostol spominja v listu do Rimljanov, postal je škof panonski (v Sremu), . . . Hermes je bil škof v Dalmaciji, in Klement v Sardiki.“²⁾

Tega ne pripoveduje legenda, marveč zanesljiva zgodovina, kajti vojvoda Kocelj je pisal papežu Hadrijanu in ga prosil, naj sv. Metoda posveti v škofa sremskega.³⁾ Če so bili apostoli že v Sremu, prišli so gotovo tudi višje navzgor po Savi in po Dravi v velika rimska mesta naših deželâ. In res so se v virunskih razvalinah našli starodavni ostanki, ki pričajo, da se je že v rimski dobi tod molil Kristus. Našla se je podoba

¹⁾ Silvanus qui et ipse cum Paulo verbo servivit Thessalonicensium factus est episcopus . . . Andronicus, cujus etiam apostolus in ea quae ad Romanos est recordatur, Pannoniae (Sirmii) factus est episcopus . . . Hermes Dalmatiae episcopatum sortitus est, Clemens Sardicae factus est episcopus.“ (Huber, Geschichte der Einführung und Verbreitung des Christenthums I. 62.)

²⁾ Ut illum ordinaret episcopum in Pannonia in sedem Andronici apostoli, qui ex septuaginta fuit.“ Huber l. c.

¹⁾ Thess. 1. 8.

dobrega pastirja, vdolbljena v kamen, ki je zdaj shranjena v celovškem muzeju, podoba goloba z vejico v kljuni i. dr., ki jih hrani preprosta, za starine se zanimajoča kmetica — „die Zollfelderin“ — blizu Gospe Svete.

Selitev narodov je razdejala v 5. in 6. stoletju vse, kar so bili zgradili poprej Rimljani. — Kar je bil zgradil tod bivajoči rimski narod, je požrl plamen, in ljudstvo je ali izkrevavelo na bojnem polju, ali pa zbežalo proti jugu. Alipijev životopis sv. Severina nam živo opisuje strašne razmere one dobe. „Kraji, ki so zdaj prenapolnjeni z prebivalci, se bodo izpremenili v puščavo, in zlata željni sovrag bo razrival grobove mrličev“, tako je prorokoval sv. Severin, in Evgipij trdi, da se je to prerokovanje že izpolnilo l. 511.¹⁾

Koder je bival poprej v naših krajih Rimljan, se je naselil ob koncu 6. stoletja Slovenec. V dobi krvavih vojsk ni bilo mogoče blagovestnikom kaj izdatnega storiti za izpreobrnitev Slovencev. Divji valovi slovenskih in obrskih trum so se morali poprej pomiriti, narod je moral odložiti bojno orožje in poprijeti se mirnega dela, preden so mogli priti poslaniki cerkve oznanjevat nauk Kristusov.

V prvi polovici 8. stoletja so premagali Franki Bavarce, in združeni Nemci so začeli nadkriljevati osamljene Slovence.²⁾ Borut je prvi nam popolnoma znani koroški vojvoda. V boju zoper Obre je iskal pomoči pri Nemcih in prišel tako pod nemško nadoblast. Karat, Borutov sin, in Hotimir (Khetumar), njegov stričnik, sta morala iti na Bavarsko, da so ju tam krščansko vzgojili. L. 750. je umrl Borut. Na njegovo mesto so postavili Franki Karata, in ko je ta čez tri leta že umrl, je zavladal Hotimir. „Ta je bil goreč kristjan, ki je potoval vsako leto v Solnograd opravljat tam svojo pobožnost.“³⁾ Anonim namreč piše v knjigi „De conversione Carentanorum“, da so Nemci dali Hotimiru duhovnika Majorana, „ki ga je opomnil,

da ravno samostanu uklone glavo v božjo službo. In on je to storil in obljubil, da bo pri tej stolici služil. Tako je res storil in je vsako leto tam izpolnil svojo dolžnost.“¹⁾

Torej je duhovnik Majoran opominjal Hotimira, naj se udá solnograškemu samostanu — a da bi bil vsako leto romal v Solnograd — bi bilo vendar tudi za najbolj pobožnega vojvoda pretežavno, in tudi nevarno v tisti dobi, ko ni bilo dobrih potov. Tudi je imel takrat slovenski narod več narodnega ponosa kot pozneje. Če pravi naš vir o Hotimiru: „servitium reddidit“, ne moremo si misliti drugega, nego da je plačeval neko letno vsoto. Kjerkoli si mogočen narod podvrže soseda, hoče od njega imeti danj, ne pa, da bi prihajal vsako leto romat. Saj je moral nekoliko let pozneje Alkuin opominjati Arnona: „Bodi oznanjevavec vere, ne pa izterjevavec desetine!“²⁾ Tukaj je bil Nemeč v pričetku pač previden. Politika se je skrila za duhovski plašč in dala je plačevati „servitium“ samostanu, ne da bi bilo plačilo preveč sramotilno za Slovence — in da si pridobi duhovništvo za svoje namene. Brezimni pisatelj je moral imeti posebne vzroke, da naglaša, da je Majoran opomnil Hotimira, da se udá, da je temu obljubil službovanje in da je obljubo izpolnjeval: „sic et fecit“, in da je služboval vsako leto. Kronisti nam niso zapisali dosti važnejših reči; mari je verjetno, da bi se temu pisatelju bilo zdelo tako važno romanje v Solnograd? Morda se sme soditi, da je posvetna oblast, ko je bil slovenski ptiček že v varni kletki, nevaležno odslovila duhovništvo ter terjala „servitium“ zase, pisatelj redovnik solnograški pa je hotel za večni spomin v svojem spisu dognati pravico. A prejasno ni smel pisati, ker posvetna oblast tudi v tisti stari dobi ni ljubila resnice. „Minulo je nekaj časa; tedaj je prosil ime-

¹⁾ „Qui admonuit eum ad ipsum monasterium suum caput declinare in servitium dei. Et ille ita fecit ac promisit se ad ipsam sedem serviturum. Sic et fecit, atque annis singulis ibidem suum servitium persolvebat.“ (Ankershofen, Handbuch der Geschichte Kärntens II. 115.)

²⁾ Alcuini opera, Frobenius I. 104.

¹⁾ Huber I, str. 373.

²⁾ Šafařík: Slavische Alterthümer II. 318.

³⁾ Šafařík I. c.

novani vojvoda koroški škofa Virgilija, naj obišče vernike tistega naroda in naj jih utrdi v veri.¹⁾ A škof tej želji tedaj ni mogel ustreči²⁾, marveč je poslal mesto sebe škofa Modesta učiti tisti narod in z njim duhovnike Vatona, Reginberta, Kozharja in Latina, diakona Ekiharda in druge klerike. Te je pooblastil, da posvečujejo cerkve in duhovnike. Ko so le-ti prišli na Koroško, posvetili so cerkev sv. Marije — to je Gospo Sveto —, neko drugo cerkev v liburnskem mestu ali pri Undrimah in še druge v mnogih krajih. Tam je ostal (Modest) do svoje smrti. Ko pa je umrl, prosil je Hotimir zopet škofa Virgilija, naj pride k njemu, če mu je mogoče. A ta je prošnjo odklonil, ker je nastal upor, ki ga „karmula“ imenujemo. Po daljšem

Starorimska pošta.
(Relief vzidan v gospevetsko cerkev.)

posvetovanju je poslal tja duhovnika Latina. Ker je pa nekoliko pozneje zopet nastal upor, je odšel Latin. Ko je bil upor zatrt, odposlal je Virgilij tja duhovnika Madalhoha in za njim Varmana. Ko je Hotimir umrl, nekaj let ni bilo na Koroškem nobenega duhovnika, dokler ni vojvoda Vladuh³⁾ zopet poslal k Virgiliju prositi, da mu pošlje duhovnikov. Tedaj mu je poslal duhovnike Heimona in Reginbalda in diakona Majorana z drugimi kleriki.⁴⁾

¹⁾ „In fide firmiter confortare“ — morda: naj pride deliti sv. birmo?

²⁾ „Minime adimplere valuit.“ Anonymus.

³⁾ „Valtunc“ tolmači Šafařík „Vladuh“.

⁴⁾ Kot „kuriozum“ naj navedem tu še Ankershofenov prevod, ki se glasi: „Dann bald darauf den-

Zgodovina pričetka katoliške vere v koroških Slovencih je nekako čudna. Hotimir je prosil Virgilija, naj pride sam na Koroško, a ta ni šel. Jabornegg misli, „da mu najbrže višjepastirska služba na Bavarskem ni pustila.“¹⁾ Ankershofen pa pravi, „da se Virgilij sploh ni mogel odzvati njegovemu vabilu.“²⁾

Prebravšemu tukaj navedeni dokument o izpreobrnitvi Koroške se vriva nehoté misel: Ali je škof, ki toliko prosečega ljudstva ne usliši, vreden svetniške časti? Velikim blagovestnikom, kakor so bili sv. Pavel, sv. Bonifacij, sv. Ciril in Metod, sv. Vojteh i. dr., bilo je najslajše veselje, hoditi od naroda do naroda in trpeti za Kristusa. In vendar se sv. Virgilij časti kot svet blagovestnik Koroške! Oglejmo si dokument natančneje. Dva-krat je Virgilija Hotimir prosil, naj pride sam, in za Hotimirom ga je prosil Vladuh, naj mu pošlje duhovnikov. Slovenska kneza sta morala tedaj imeti v Virgilija največje zaupanje. Prepričana sta bila, da je Virgilij katoliški škof in iskren prijatelj slovenskega naroda. A zakaj ni prišel? „Minime adimplere valuit“, nikakor ni mogel, ali da v jasni besedi povemo: Za nobeno ceno ni smel!

Že pri Šafaříku najdemo zato primeren razlog: „Teselj II., vojvoda bavarski, si je hotel Koroško podvreči; vojaki in duhovniki naj bi mu bili pri tem pomočniki.“³⁾ A da se to ravnanje bolje ume, pogledjmo, kaj se je godilo na Bavarskem nekaj let

selben Priester Grimo, dann den Priester Duplitter und Majoran und mit ihnen mehr andere Cleriker. Abermals sandte er den Priester Gozhar, dann Majoran und Augustin und weiter den Reginbald und Gundharius.“ (Ankershofen l. c. 114.)

Kako površno se čestokrat prevajajo najvažnejši zgodovinski spomeniki, priča nam tudi ta prevod. Original pravi: „Misit iterum ibidem eumdem heimonem et duplitterum.“ Naš zgodovinar pa je prestavil te besede tako: „Poslal je tja zopet Heimona in Duplitera“ — in še nihče se menda ni izpodteknil nad tem prevodom.

¹⁾ v. Jabornegg: Archiv für vaterl. Geschichte XI. 79.

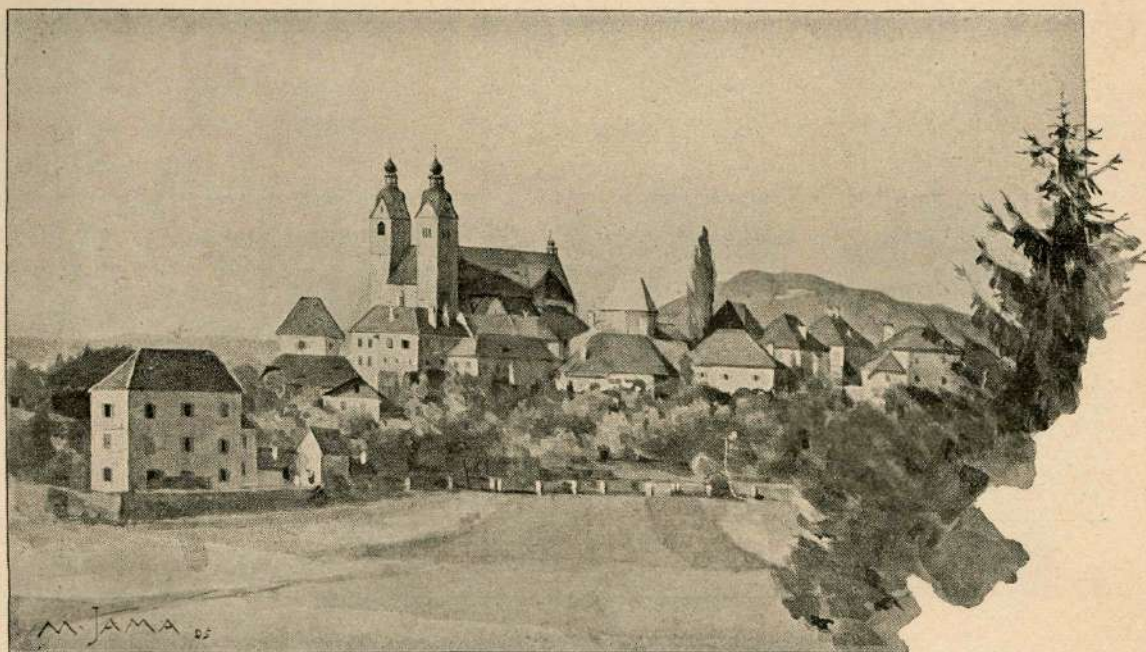
²⁾ L. c. III.

³⁾ Šafařík l. c. 319.

poprej. Gfrörer¹⁾ nam temeljito opisuje v životopisu sv. Ruperta žalostne razmere bavarske in solnograške. „Leta 739. je prišel sv. Bonifacij na Bavarsko utrjevati pravo vero in izganjati ljudi, ki so zapeljevali narod. Zakaj nekateri so se brez pravice obnašali kot škofje ter se polastili duhovniške oblasti. Bonifacij je odpravil krivo vero, odstranil nevedne duhovnike in posvetil nove škofe. Bonifacijeve naredbe pa je slovesno potrdil papež Gregor III. in zavrnil staro duhovščino in stare škofe, ki niso redno živeli.“²⁾

je bila pa oženjena duhovščina res po volji, kakor vsem samooblastnim vladarjem, ki so toli nespametni, da ne spoznajo, kako potrebna je svobodna cerkev. L. 740. so bili taki nemiri na Bavarskem; Borut je umrl l. 750., in med tem je bila oblast Pipinovcev še rastla, in kakor poprej po Bavarski, tako so zdaj segali po Koroški z istimi sredstvi: z orožjem in z duhovščino, ki bi bila posvetni oblasti popolnoma udana.

Torej Virgilij ni smel na Koroško, ker bi bil tam iz ljubezni do vere, katere ozna-

Gospa Sveta.

Franki so Bavarce krotili z angleško duhovščino, ki je bila tedaj oženjena, kakor dandanašnji ruski in grški popje. Katoliška cerkev pa je od svojega svečeništva redno zahtevala brezženstvo, kajti duhovnik mora biti ljudem zgled! Kristus je tako učil: Kdor hoče biti moj učenec, naj zapusti vse! Božja naročila pa so bila svetu vsikdar v blagor. S svojim deviškim duhovništvom je cerkev izpreobrnila ves svet in se uspešno ustavljala prevzetnim mogotcem. Pipinovcem

novavec je bil, podpiral frankovske nakane. „Mesto njega je bil poslan škof po imenu Modest in z njim Vato . . . Tem je dal oblast posvečevati cerkve in duhovnike po cerkvenih določilih in jim je zagrozil, naj ne storé ničesar, kar nasprotuje dekretom sv. očetov.“¹⁾

Listina piše: „misso — dans“. Morda ti dve besedici nista slučajni; morda pomenita,

¹⁾ Gfrörer: Geschichte der deutschen Volksrechte I. 313.

²⁾ „Extra ordinem ecclesiasticum viventes.“

¹⁾ Sed sua vice misso suo episcopo nomine Modesto et cum eo watonem etc. dans eis licentiam ecclesias consecrare et clericos ordinare juxta canonum definitionem nihilque sibi usurpare quod decretis sanctorum patrum contraireret.“

da je poslal Modesta kdo drugi, on pa mu je moral dati potrebno jurisdikcijo. Našo misel potrjuje grožnja, naj posvečuje Modest duhovnike „po določilih kanonov in naj se ne predrzne kaj ukreniti, kar nasprotuje dekretom cerkvenih očetov“. Zakaj nam anonimni pisatelj to-le navaja? Redovniki tiste dobe niso bili kakor današnji častnikarji; njihove besede je treba tehtati kot zlato!

Kakor nekoliko let poprej sv. Bonifacij, se tukaj sv. Virgilij bori zoper neke pregrehe, ki so se morale čestokrat goditi zoper cerkvene postave. Glavna pregreha je bila, da so se vrivali tuji duhovniki iz Angleške in Bog ve odkod še, ki so služili Pipincem kot politični pomočniki, ljudstvu pa so dajali slab zgled. Modest pa je bil boljši kot tisti, ki je njega morebiti Virgiliju vsilil. Ostal je na Koroškem do svoje smrti in posvetil je mnogo cerkvâ. Svetega nadškofa lepi zgled je posnemal in njega se je oklenil, kakor bršljan hrasta. Časten naj mu bo spomin!

Po Modestovi smrti je poslal Virgilij na Koroško presbitera Latina „po posvetovanju“, pravi naš vir. Misijonar Latin je namreč imel na Koroško dolga in težavna diplomatska pota. In Virgilij je imel prav, da se je obotavljal in šele po skrbnem posvetovanju odposlal Latina. Anonim namreč pravi, da je nastal na Koroškem upor kmalu potem, in Latin je zbežal.

Po Latinovem odhodu se je „karmula“ pomirila, in zdaj je odposlal Virgilij drugega misijonarja Madalhoa.

Po Hotimirovi smrti je prosil Vladuh (Valtunc) misijonarjev, in Virgilij je odposlal Heimona in Reginbalda, ki sta bila duhovnika, in diakona Majorana. In ne dolgo pozneje je poslal zopet tistega Heimona, in in zopet enkrat „duplitem“, ne „Duplitem“, kakor prevaja Ankershofen, marveč v tretjič Heimona in z njim duhovnika Majorana.

To ravnanje Virgilijevo se bi dalo morda tako-le razlagati: Virgilij je poslal Heimona, vlada mu je pa vsilila Reginbalda. Reginbald je moral biti prvemu slab tovariš, kajti dva-

krat ga je izgnal — s pomočjo vlade, a Virgilij ni odjenjal, poslal je zopet in zopet Heimona (iterum et duplitem). Slednjič je morala vlada vendar odjenjati; morda je pretila tudi nova „karmula“ — in Virgilij je zdaj izročil vodstvo koroških misijonarjev Heimonu in Majoranu, ki je bil prej diakon, zdaj pa duhovnik. A nemirov še ni konec. Heimona je moral odstopiti, in na njegovo mesto je stopil stari Modestov tovariš Gohar, kateremu sta bila pridana Majoran in novi misijonar Erchanbert. Za temi sta nastopila Reginbald in Reginhar, in pozneje Majoran in Avgustin in pozneje Reginbald in Gundhar. Tako se v teku dvanajst let ista imena ponavljajo deloma po trikrat. Tolikokratno menjavanje gotovo ni slučajno. Zato smemo sklepati, da so bile v tem času politične razmere jako zamotane. Jasneje Anonim ni smel pisati, ker je bila tedaj državna cenzura neusmiljena, a povedal je dosti, da spoznamo tedanje razmere.

Vse te izpremembe so se vršile v Gospé Sveti, ker ta cerkev je bila sedež podškofa Modesta in njegovih naslednikov. V takih razmerah se je povzdignila Gospa Sveta v versko ognjišče za slovenske pokrajine.

L. 784. je umrl Virgilij, in naslednik mu je bil odločni škof Arnon. Ta ni bil več Pipincem nevaren. Prišel je na Koroško, ne naprošen od vojvod, marveč na naročilo Frankov. Frankovska oblast je bila tako daleč dozorela, da se „karmule“ več ni bilo bati.

Ker pa je imel Arnon preveč opravkov, dal mu je Karol Veliki drugega podškofa (choro-episcopus) Theodorika. Ta in njegova naslednika Otton in Oswald so bivali bržkone v Gospé Sveti. Karol Veliki je dal Arnonu podškofa Arama.

Ustanovitev podškofov ni bila v tedanjih razmerah povsod srečna, ker so bili od svojih pravih škofov preveč neodvisni in je zaradi tega trpela cerkvena disciplina.¹⁾

¹⁾ Pr. Gfrörer, Kirchengeschichte III. 2. 838.

Brez dvojbe razmere niso bile povsod enake, in ne bomo trdili, da so bile na Koroškem razmere tudi tako slabe, dokler za to nimamo veljavnih dokazov. V državi Karola Gologlavega so odpravili podškofe leta 849. na pariškem shodu, in gospelsvetsko cerkev je dal Ludovik Nemški že l. 861. solnograškemu nadškofu v last. Ta je tedaj razpolagal s premoženjem gospelsvetskih podškofov — ker jih več ni bilo.

Sicer navajajo zgodovinarji še pozneje v pričetku 10. stoletja gospelsvetskega podškofa Gotaberta ¹⁾, ki je dobil od nadškofa Adalvina med drugimi posestvi tudi cerkev gospelsvetsko l. 927. kot svojo dosmrtno last. Gotabert se je prikupil tudi Otonu I., ki je dal l. 945. nekaj posestev gospelsvetski cerkvi. Za Gotabertom ni bilo tod podškofov.

Toliko nam poroča zgodovina o starih časih Gospe Svete.

Blizu Gospe Svete je stal ob karnski gori nekdanj grad koroških vojvod. Ni torej čudno, da je vesele in žalostne dogodke v zgodovini teh vojvod čutila tudi gospelsvetska cerkev. V prvi vrsti nas zanimajo lepi običaji pri vmeščevanju vojvod.

Ti običaji so silno zanimivi za nas. Iz njih vidimo, kako je v srednjem veku vojvodska čast izrastla iz ljudstva in kako se je ljudstvo zavedalo, da je njegov vojvoda le nositelj ljudske oblasti. Nam Slovencem pa pričajo ti običaji o veliki veljavi, katero je imelo slovensko ljudstvo pred tisoč leti na koroški zemlji.

Menih, ki je te-le običaje še videl, nam jih opisuje tako ²⁾:

„Meseca kimavca l. 1286. je bil Meinhard po starih običajih slovesno povzdignjen na vojvodski prestol. Ob vznožju Koroške gore ³⁾, blizu cerkve sv. Petra (Karnski grad) je na polju neki kamen. Na tega se vsede preprost kmet, v katerega rodbini se ta posel podeduje. V eni roki drži riklastega ⁴⁾ bika, v

drugi tako kobilo. Nepremično sedi tam v kmetiški obleki, s kmetiškim klobukom in s kmetiški čevlji. Zdaj pride knez z deželnim praporom, ž njim plemiči in vitezi, ki mu slečejo dragoceno obleko. Kneza potem odvede mož, ki je to službo podedoval, strani, ter mu dá plašč, klobuk in srajco iz sive volne ter čevlje z jermeni, kakor jih nosijo kmetje. V roke dobi palico, in v ti opravi pride zopet v zbor. Goriški grof, ki je paladin dežele, stopi vojvodu na stran z dvanajstimi banderci.

Drugi grofje, v prvi vrsti grof Tirolski, ki je obenem deželni grof, z gospodi in plemiči sede okoli njega s svojimi znamenji in s svojim okitom. Na kamnu sedeči kmet pa reče v slovenskem jeziku: ‚Kdo je tisti, ki prihaja?‘ Okoli njega sedeči ljudje odgovoré: ‚Knez dežele je.‘ Potem pravi kmet: ‚Ali je pravičen sodnik, ki išče blagor dežele in prostega rodu, tako da je vreden vojvodstva? Ali ima sveto vero in jo bode branil?‘ Na to odgovorijo vsi: ‚Je in bo.‘ Kmet pa nadaljuje: ‚Po kateri pravici, vprašam, me hoče pregnati z mojega kamna?‘ In vsi odgovoré: ‚Za šestdeset denarjev, za pisane živali in za obleko, v katero je oblečen. Tudi dom ti bo oprostil davka.‘ Nato udari kmet kneza lahko na lice in mu ukaže, naj bo dober sodnik. S sedeža vstane ter dá prostor knezu, živali pa vzame zase. Zdaj se vojvoda postavi na kamen, v roki drži svetli meč, se obrne na vse strani, vzdigovaje orožje v znamenje, da hoče biti vsem pravičen sodnik.

Še sledeče pripada k tem običajem: Vojvoda izpije požirek vode iz kmetiškega klobuka, da bi narod to videl in ne želel vina, v katerem je pijanost, in da bi bil zadovoljen s pridelki domače zemlje. Kar pa slovenski jezik zadeva, v katerem vse to govori, je knez zavezan, pred cesarjem zagovarjati se v slovenskem in ne v drugem jeziku, kadar ima kdo zoper njega kako pritožbo. — Potem prižge nekdo, ki ima to pravico, veliko gromado knezu v čast, kar pa sicer ne spada k temu pravnemu običaju.

¹⁾ Archiv für vaterl. Geschichte 1867, str. 32.

²⁾ Joannes Victoriensis p. 90.

³⁾ Gora sv. Urha pri Gospé Sveti.

⁴⁾ Riklast = scheckig.

Z gore gre vojvoda v soljsko cerkev¹⁾, ki je imela nekdanj škofovsko čast in je bila podložna lorški (Lorch) cerkvi, katera je bila prestolnica 14 cerkvâ. Tukaj poje ali škof ali kak častitljiv prelat slovesno sveto mašo v prisotnosti drugih prelatov dežele in blagoslovi, kakor je v obredniku naročeno, kneza, nosečega še kmetiška oblačila. Kakor hitro je pa minula velika maša, se odda kmetiška obleka beračem po naročilu ključarjev. Knez pa obleče krasno opravo in se podá k obedu, kjer opravljajo svoj posel maršal, komornik, truhses in točaj z vso skrbjo. Od obeda odide knez na soljsko polje²⁾, kjer mu je pripravljen sodnijski stol, da sodi po pravici vse pritožbe. Tukaj oddaja tudi deželske fevde, ki so mu bili v teku let zapadli nazaj. Sicer je pa Meinhard vse te obrede preložil v svoj Tirolski grad.

Victoriensis razlaga te običaje tako-le: „Ti običaji pri vojvodskem vmeščanju imajo trojen pomen. Knez pride v kmetiški obleki, in vprašajo ga po krščanski veri, in po krstni milosti, a on potegne svoj meč! Prvo kaže vojvodske dolžnosti: Koroški vojvoda je državni lovski mojster in potrebuje na svojih potih po prepadih, gorah in dolinah take obleke in palice za oporo. Njegova dolžnost je tudi, da redi lovske pse za cesarja, kadar pride na lov. Pisana živina po-

meni prebivalce dežele, ki s temi živalimi obdelujejo rodovitna, a za obdelovanje težavna tla.

Drugič se zaznamenuje skrivnost svete vere in način, kako je prišla v narod. Kajti l. 790., ko je bil Karol Veliki cesar, Ingo vojvoda koroški, Virgilij in Arnon pa škofa solnograška, povabil je Ingo na obed vse svoje poslanike, plemiče in sužnje. Plemičem je dal ponuditi kruha daleč proč od svojega obličja kakor psom, in vina jim je ukazal prinesiti v rjavih vrčih. Kmete pa je posadil k svoji mizi in jim je dal jesti iz dragocene zlate in srebrne oprave, češ: Kmetje so preprosti, zvesti in čisti, posvečeni po krstu in v veri utrjeni, plemiči pa so nečisti in omadeževani z nezvestobo. Ko so plemiči to izprevideli, so prihiteli vsi za vero vneti in so prosili svetega krsta. Zato je pa vojvodsko vmeščevanje prihranjeno preprostim ljudem in ne plemičem. Tretje znamenje kaže knežji sodnijski poklic, ki naj bi bil ljudem branitelj in zagovornik, kakor je Makabeju rečeno: „Vzemi sveti meč kot božji dar, s katerim bodeš podiral nasprotnike mojega naroda.“

Zgodovinsko poročilo vetrinjskega opata in njegovo razlaganje prelepih obredov je pa precej površno. Še bolj obžalujemo, da se še do zdaj nikjer ni našel obrednik, ki bi nam d. besedno sporočil krasni staroslovenski običaj pri vmeščanju koroških vojvod. (Konec.)

¹⁾ In Solio — Maria Saal — Gospa Sveta.

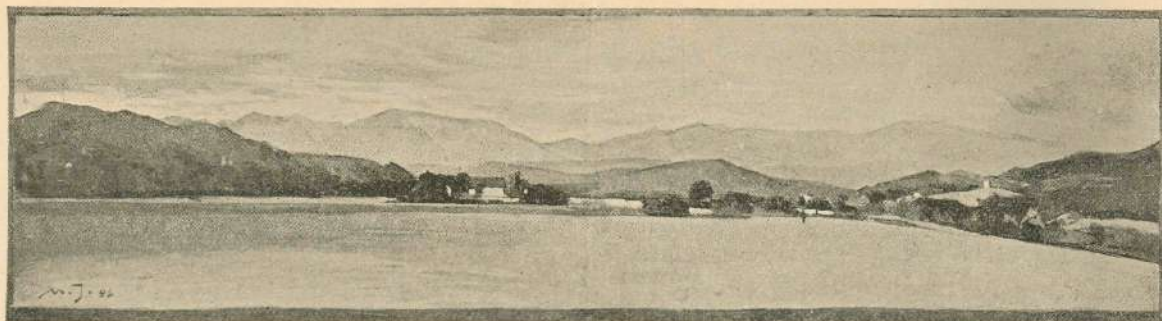
²⁾ Zollfeld — gopesvetsko polje.

V sobici tihi . . .

V sobici tihi
s tajnimi vzdih
pravil sem pesmicam,
kak me začaralo,
kak me prevaralo
dekle je mlado . . .

Tiho . . . Poredno le
vpil je moj škorec,
z glavo kimaje:
„Ti — norec!“ . . .

Leo Levič.

Gospesvetsko polje s severne strani.

Gospa Sveta.

Zgodovinsko-krajepisna črtica. — Spisal *Valentin Podgorc*.

(Konec.)

Preden se dá sestaviti notranja zgodovina gospesvetske cerkve, je treba, da nam zgodovinarji pojasnijo razmere med cerkvijo in državo v letih Karolingov in njih naslednikov. Ludovik Nemški je namreč izročil l. 861. Gospo Sveto z drugimi posestvi vred solnograškemu nadškofu. Nekateri pisatelji pripisujejo take darove pobožnosti ter slavé pobožno mišljenje kraljev in domačih plemičev.¹⁾

A resnična zgodovina dokazuje, da posvetna oblast ustreza navadno verskim načelom le tam, kjer so v soglasju z njenimi političnimi smotri. Istodobno kot na Koroškem je hotel Ludovik tudi na severu priklopiti polabske Slované s cerkvenimi vezmi k svoji državi.²⁾ Severni Slované so se Ludovikovi uredbi uprli in preprečili kraljeve politične namene, na jugu pa je bil Slovenec preslab, da bi se bil mogel braniti.

Z Gospo Sveto vred je tedaj podaril Ludovik Solnogradu še celo vrsto drugih posestev ob Krčici, v Dravskem dvoru (Trahofen), v Krnosu, v Trebinju, v Ojstrovici in v Brežah. Zakaj? Iz pobožnosti? L. 845. je prišel bolgarski kralj Bogoris prvič v dotiko z Nemci, in l. 853. je nastala prva vojska med Nemci in Bolgari. A kmalu sta

se Ludovik in Bogoris zvezala proti moravskemu knezu Rastislavu (l. 863). Ta se je bil l. 855. iznebil nemškega jarma¹⁾ in je premagal Ludovika. Prepričan, da država ne ostane svobodna brez cerkvene podpore, je prosil blagovestnikov v Carigradu, odkoder sta mu došla l. 863. Ciril in Metod.

Zasijala je tedaj Slovanom zarja narodne svobode — sicer le za trenotek —, a Nemcem je moralo biti takoj jasno, da je njihova politika preprečena za vselej, če se ustanovi s pomočjo papežev ob vzhodu njihove države prosto slovansko kraljestvo.

Nemec je rabil pomoči škofov, pritiskal nanje, da so delovali v tem smislu in je to deloma tudi dosegel pri nekaterih škofih, katerih postopanje nasproti slovanskim blagovestnikom je dovolj znano. Solnograd je bil kupljen, in v kupilu je bila tudi Gospa Sveta.

L. 890. je isto darilo potrdil kralj Arnulf. Od vzhoda mu je pretil mogočni Svatopluk, in kralj je moral zopet utrditi stare prijateljske zveze, ki so se v teku let morebiti že precej zrahljale. V ti dobi so bivali v Gospe Sveti še podškofje (choroepiscopi), vsaj listina iz l. 927. govori o podškofu Gotabertu, kateremu je dal solnograški nadškof Gospo Sveto

¹⁾ Tako Ankershofen: II. 546.

²⁾ Wedekind: I. 48.

¹⁾ Gfrörer: Byz. Geschichte II. 90.

v last za čas njegovega življenja.¹⁾ Verjetno je, da so bili že takoj iz pričetka le-ti gospe-svetski dohodki na razpolaganje gospesvet-skim podškofom. Da jih je Ludovik vzel Gospe Sveti in dal Solnogradu, priča, da se na podškofa gospesvetskega ni dosti zanašal, ali pa ga takrat potreboval ni.

L. 945. je dal kralj Oton I. nekaj svojih posestev gospesvetski cerkvi, katero je vodil tedaj še podškof Gotabert.

L. 937. je umrl Arnulf, bavarski vojvoda, katerega otroke je hotel Oton izpodriniti iz njihove lasti. Posrečilo se mu je, da je podkupil Arnulfovega brata Bertolda,²⁾ ki je bil odslej kralju tako hvaležen, da mu je pomagal zatreti svoje stričnike. Bertold je postal sedaj sam vojvoda bavarski, a bil je že star in je umrl l. 947. Oton je hotel velike fevde nekoliko zmanjšati, in pri tem je odpadlo tudi nekaj za Gospo Sveto. Zgodovina pravi, da je dal Oton dotična posestva Gospe Sveti na priporočilo vojvode Bertolda.³⁾ Tako je sejal kralj razdor med škofi in plemiči, in ko so se ti pripravili, je rasla kraljevska oblast.

O naslednjih časih piše Jabornegg: „Za Gotabertom v Gospe Sveti ni bilo več podškofa. Vzrok vidim v tem, da so se podškofje pred Gotabertom, n. pr. Ožbalt, v nekaterih zadevah obračali v Rim, preziraje Solnograd, in da so si na ta način prizadevali dobiti v svojem delokrogu neko samostojnost, ki se ni strinjala s hierarhičnim redom.“⁴⁾

Morda je res kaj na tem. Vsaj umljivo se nam zdi, da bi bili Solnograjci težko trpeli večjo neodvisnost gospesvetskih podškofov. Da bi se pa neposredno občevanje z Rimom ne strinjalo s hierarhičnim redom, pa seveda ni res.

Najbrže so pa politični boji tedanjih časov zatrli gospesvetsko podškofijo

Po Bertoldovi smrti je dal Oton I. bavarsko vojvodino, s katero je tedaj bila

združena Koroška, svojemu bratu Henriku. Ravno ta Henrik se je bil doslej udeleževal vseh naporov zoper svojega brata; zato mu Oton ni zaupal ter je odločil del bavarske vojvodine — Bavarski Palatinat — Arnulfu II., sinu l. 937. umrlega vojvode Arnulfa, ki je moral biti kot pravni naslednik v vojvodstvu hud sovražnik Henriku. Mogotec, ki ima dva močna sovražnika, pač dobro stori, če naredi združbo med njima.

Arnulfu je izročil Oton l. 947. kraljevska posestva na Bavarskem,¹⁾ in med temi je bila morda tudi dota podškofije gospesvetske, ker ravno v tej dobi nam gospesvetska podškofija izginja iz zgodovine.

Gospa Sveta se je sicer hotela povzpeti v škofovski sedež, a časi so bili nemili, in Koroška je morala čakati še eno stoletje, preden se ji je vsaj nekoliko uredilo dušno pastirstvo. Na Koroško so solnograški nadškofje prihajali le ob izrednih priložnostih: Friderik je l. 970. urejeval posestva, Gothard je l. 1063. preiskaval desetino.

Kmalu se je tudi začela kršiti gospesvetska last. L. 1087.²⁾ je ustanovil plemič Volmut cerkev na Prevernu (Prajern), in Solnograd je dozidal novo župnijo deloma z dohodki Gospe Svete.

Začenši od l. 1116. so bivali v Gospe Sveti le še prošti. V listinah iz l. 1116. in 1130. nahajamo prošta Romana, l. 1158. Engelrama, od l. 1177. do l. 1195. pa Ekeharda. L. 1196. je Ekehard postal krški škof in je bil zelo delaven v tej službi. L. 1202. se imenuje prošt Henrik, ki je bil obenem župnik v Brežah.³⁾ Ta Henrik je postal l. 1214. tudi krški škof. L. 1236. se imenuje Wolricus kot gospesvetski dekan, l. 1216. magister Perhtold, l. 1203. Pernhardus kot gospesvetski župnik. Torej je bil že tedaj v Gospe Sveti cel kapitel s proštom, magistrom, župnikom in z drugo duhovščino, ki se v listinah ni podpisovala; prošt pa je bil velečislani dostojanstvenik, ki

¹⁾ Gfrörer: Gregor VII. 9, 364.

²⁾ Jaksch: Monumenta historica ducatus Carinthiae I. 82.

³⁾ Praepositus de Solio et Frisacensis plebanus.

Jaksch: Monumenta I. 284.

¹⁾ Jabornegg: Archiv XI. 83.

²⁾ Gfrörer: Gregor VII., I. 360

³⁾ Jabornegg: Archiv XI. 82.

⁴⁾ Jabornegg: XI. 83.

je užival semtertja tudi še kako tujo župnijo in je imel precej upanja, da postane kdaj škof krški.

Zgodovinskega dogodka nas spominja nad vrati gospelsvetske cerkve obešena kamenita kroglja. L. 1478. sta se sprla cesar Friderik IV. in solnograški nadškof Bernard. Cesar je želel, da bi nadškof odstopil s svojega mesta in dal prostor Ivanu Strigonskemu, a nadškof mu v tem ni mogel ustreči. Zaradi tega je naročil cesar, da se nadškofu vzamejo vsa posestva na Koroškem, Štajerskem in Avstrijskem. V tej sili je iskal škof pomoči pri ogrskem kralju Matiju, ki je škofu poslal svojih vojakov.

V postu l. 1480. so prišle ogrske čete pod vodstvom Ivana Haugvica na Koroško in so zasedle Breže, Sovodje (Gmünd), Sachsenburg, Stari dvor (Althofen) in Taggenbrunn.

Gospe Svete pa niso zasedli Ogrji, marveč Leonhard Kolničar iz Ojstrovica. Sredi septembra meseca je prišel pred Gospo Sveto tudi Haugvic in zahteval, da se mu izroči s stolpi in z ozidjem utrjena gospelsvetska vas. Ker mu niso ustregli, je začel streljati nanjo z velikim topom, ki je pri tej priložnosti počil in usmrtil enega topničarja. Haugvic je dal sedaj na cerkev streljati s puškami in z žarečimi pušicami, a dosegel ni ničesa in je šel po tridnevem brezuspešnem obleganju naprej v Breže. Gospelsvetsko posadko je vodil Jakob Radhaupt, župnik v Čonjčah. V cerkvi je shranjena še slabodovršena podoba tega obleganja. Narod govori o Ogrih kot o Turkih; menda je bilo njihovo vedenje precej turško.

Cerkve so bile v srednjem veku osrčje narodnega življenja; duhovništvo je bilo narodom vse, in zato je zgodovina krških držav tako tesno spojena z zgodovino njihovih svetišč. Žal, da so nam bojni časi in razne nezgode uničile skoraj vse listine, ki govoré o veselih in žalostnih dneh našega naroda.

Tudi nad Koroško je prišla v šestnajstem veku protestantska burja, in njeni umazani valovi so pljuskali silovito tudi ob zidovje Gospe Svete. L. 1598. se je zgodil v Gospe Sveti neču-

ven zločin.¹⁾ Na praznik Marijinega Vnebovzetja je prišlo tja, kakor še danes, mnogo romarjev, med katere se je vrinilo precej brezverne ali krivoverne gospode. Med božjo službo so začeli žvižgati in kričati, potem pa so planili nad ženske in dekleta, trgali jim obleko raz život ali jim zavezavali krila nad glavo in jih izganjali iz cerkve. Potem so šli skupno nazaj v cerkev, peli ostudne

Osmerokotnik v Gospe Sveti

pesmi, oblivali vernike z vodo, mazali podobe in skrunili cerkev z blatom.

Vojvoda Ferdinand je pozval na odgovor tri plemiče kot povzročitelje tega zločina v Gradec. Zločinci pa niso šli, in stanovi so jih branili, češ, da tak poziv nasprotuje njihovi prostosti! A Ferdinand je ugnal prevzetno gospodo, in l. 1604. je prišel apostolskovneti škof Martin Brenner tudi v Celovec. Prepričevalni njegovi govori so pretresli Ce-

¹⁾ Schuster-Brenner 346.

lovčane, in moško nastopanje Ferdinandovih vojakov je ukrotilo predrzne luterane. Jokaje so se izpreobrnjenci ločili 26. mal. srpana pri Gospe Sveti od apostolskega škofa.

O teh verskih bojih naši zgođovinarji večinoma krivo poročajo. Naš domači nemški zgodovinar piše, da katoliških župljanov v času reformacije nihče ni motil pri božji službi. Le pri procesijah, ki so prihajale iz drugih krajev v Gospo Sveto, so jih baje protestantje dražili (kamen Neckereien vor) in semtertja je prišlo do pretepov.¹⁾

Radi bi vedeli, kaj bi pisal naš „Archiv“, ko bi bili katoličani tako „dražili“ protestante! V kakšnih rokah je vendar naša zgođovina!

Ko je bilo zatrto protestantsko gibanje, se je povzdignilo tudi dušno pastirstvo. Cerkev sv. Ilja v Celovcu je bila dotlej le podružnica gospešvetske cerkve s posebnim vikarijem. Sedaj je postala samostojna župnijska cerkev. —

Bodi sedaj dovolj zgodovinskih spominov, in obrnimo se k stavbi sami!

Gospešvetsko cerkev naj bi nam popisal kak umetniški strokovnjak. Tukaj posnamemo le, kar poroča arhitekt g. P e č n i k.²⁾ Iz one dobe, ko se je ta kraj pokristjanil, ni več ohranjenega ničesa. Sedanja stavba je bila sezidana v 15. stoletju. Stolpa sta res iz prejšnjih časov; masivno zidovje, ki nima opornikov, nam to priča. Morda so stolpi bili sezidani v 13. stoletju. V oni višini, kjer se začenja cerkvena streha, imata stolpa na zunanji strani „al fresco“ slikano nakitje v rdeči in črni barvi (Vierpassverzierung). Nad njim je v kamen vdolbljen obrobek, podoben lesni arhitekturi poznejše gotike. Nad tem obrobkom so mala, z oslovskim hrbtom sklenjena okna, in nad temi šele so romanske line. Te line so okroglo-vzbočene ter imajo po dva in dva stebra, ki sta prvotno romanska, ali pozneje, morda ko so vzdigovali zvonove, so romanskim stebričkom naložili nekako gotično naglavje.

¹⁾ Archiv für vaterl. Geschichte XI. 96.

²⁾ Mittheilungen der k. k. Centralcommission 1867. str. 17.

V podrobnostih stavbe niso mnogo zaljšali. Okna so deloma preprosta, posebno starejša kažejo preprosti „Drei- do Sechspass“, poznejše partije imajo že ribje mehurje. A stavba zase dela na opazovavca veličasten vtis. Razmerje med posameznimi deli cerkve je lepo in pozneje pristavljeni nelepi prizidki notranje lepote niso oškodili.

Med podrobnostimi so zanimive plošče, ki krijejo vrata; ploščice kažejo heraldične živali, leve in orle, in so nakovane z železom na les. Krasno veliko zapornico so odnesli pred leti v celovski muzej, kjer se še danes vidi kot vzor ključavniškega dela. Odnegli so v Celovec tudi star lesen oltar, v reliefu kažoč Oznanenje Marijino. Srebrnine in zlatnine cerkev nima skoro nič več. Cesarja Jožefa delo se vidi tudi tukaj.

Posebno znamenit je v cerkvi grob svetega Modesta. Pravijo, da je dal ta grob narediti Modestu vojvoda Hotimir, a poznatelj starin trdi, da delo ni iz VIII. stoletja, marveč mnogo novejše, in sicer iz dobe, ko se je romanski slog začel že umikati gotiki; zato trdijo, da je iz srede XIII. stoletja.

Še bolj neumestna je pravljica, da je razpelo, ki je še sedaj ob oltarju svetega Modesta, prinesel Modest s seboj. Mogoče in verjetno je, da je Modest prišedši v Gospo Sveto si naročil kje v Solnogradu podobo Zveličarjevo, a Kristus, ki je sedaj tam, je bil rezljan koncem XVII. ali v pričetku XVIII. stoletja. Tudi milostna podoba Matere Božje, ulita iz mavca (Gypsstucco), ni starejša.

L. 1885. so našli na severni strani prezbiterja pod ometom lepo, na presno slikano podobo iz l. 1435. Strokovnjak je odbil omet, in podoba se leskeče zopet kakor nova v starodavni svoji obliki. Predeljena je v dva dela. Zgornji del nam kaže Salomona na prestolu in pred njim dve ženi, njuna otroka in vojake. To je Salomonova modra sodba. Spodnja polovica pa kaže na desni strani Betlehem s sveto Družino, z leve strani pa jahajo tja Trije Kralji s svojim spremstvom. Podoba je velezaminiva. Čas, ki

ni imel pojma za lepoto, za umetnost, za starine, za vero — žalostni čas preteklega stoletja je ometal stare umotvore naših cerkva, in zdaj ne vemo, kje bi dobili denarja, da popravimo, kar ni izgubljeno za vselej. Lani (1900) se je odkrila druga taka podoba ob oboku pred prezbiterijem. Slika kaže sodnji dan, je dobro popravljena in sedaj zopet prelepko krasi cerkev. V prejšnjih letih so se

Tanzenberški spomenik v Gospe Sveti.

bile že izza ometa odkrile lepe slike pri vhodu v cerkev.

Znameniti so tudi še rimski spomeniki, ki so vzdani v cerkvene stene. Takoj pri vhodu vidimo na desni strani volkuljo z dvema dečkoma. To sta Romul in Rem, ustanovitelja Rima. Zraven je drug kamen, ki predstavlja genija žalosti z ugašajočo bakljo. Zunaj nad vhodom je plošča, ki kaže

dva parda, stoječa na zadnjih nogah zraven vaze, iz katere raste vinska trta, noseča grozdje, okoli katerega letajo ptice. Ta -le plošča je morala nekdanj stat na Bahovem oltarju. Na levi strani se vidi na steni moška podoba z vrčem in ženska s skrinjico za dragocenosti. Dalje spredaj se vidi na steni rimska biga, poštni voz, kojega vlečeta dva konja; spredaj sedi voznik, v kitem vozu je oseba s krogeljo v rokah. Na drugi plošči vidimo Ahileja, ki ima ob dvokolnici, v katero so vpreženi iskri konji, pripetega Hektorja. Pred vozom stoji podoba Viktorije, v ozadju pa vojak s ščitom.

Zelo zanimiv je „osmerokotnik“ (oktogonalni) zunaj cerkve. Ljudstvo ga imenuje „poganski tempelj“. Notranja okrogla stavba je iz romanske dobe. Okoli te stavbe so zgradili v XV. stoletju odprt hodnik.

Med osmerokotnikom in med cerkvijo stoji brhek gotičen stolpič, namenjen, da se hrani v njem ustanovljena lučca; steber je zavrt, a hram štirioglat. Pokrov je podoben čeladi in se konča v mlečku (Kreuzblume). Ob spodnjem robu hramovem so razne podobe, med njimi moški zgornji život, držeč trak z napisom „Erasmus Kapovn“. Imenovani Kapovn je bil vikarij v Št. Vidu in je napravil ustanovo za večno luč v tem stolpiču dne 21. oktobra 1497.

Kakor druge starine, opletla je ljudska domišljija tudi Gospo Sveto z raznimi bajkami.

O milostni podobi Matere Božje pravijo, da jo je prinesel s seboj iz Laške sv. Vojtéh (Adalbert). Ko je odpotoval na Prusko, je izročil podobo svojim prijateljem in jim naročil, naj jo nesó nazaj v Rekanato, če bi se mu podjetje ne posrečilo. To željo sta mu hotela izpolniti dva češka plemiča in sta šla l. 998. proti italijanski deželi s sveto podobo. Prenočevaje v Beljaku sta čula v spanju glas, ki jima je naročal, naj neseta svoj zaklad v Gospo Sveto ter ga razstavita tam v cerkvi. Ne meneč se za sanje, sta hotela zjutraj odpotovati, a konji niso šli naprej. Sedaj sta spoznala višjo voljo ter začela povpraševati po svetišču, ki jima je bilo napovedano po skrivnostnem glasu. Obrnila

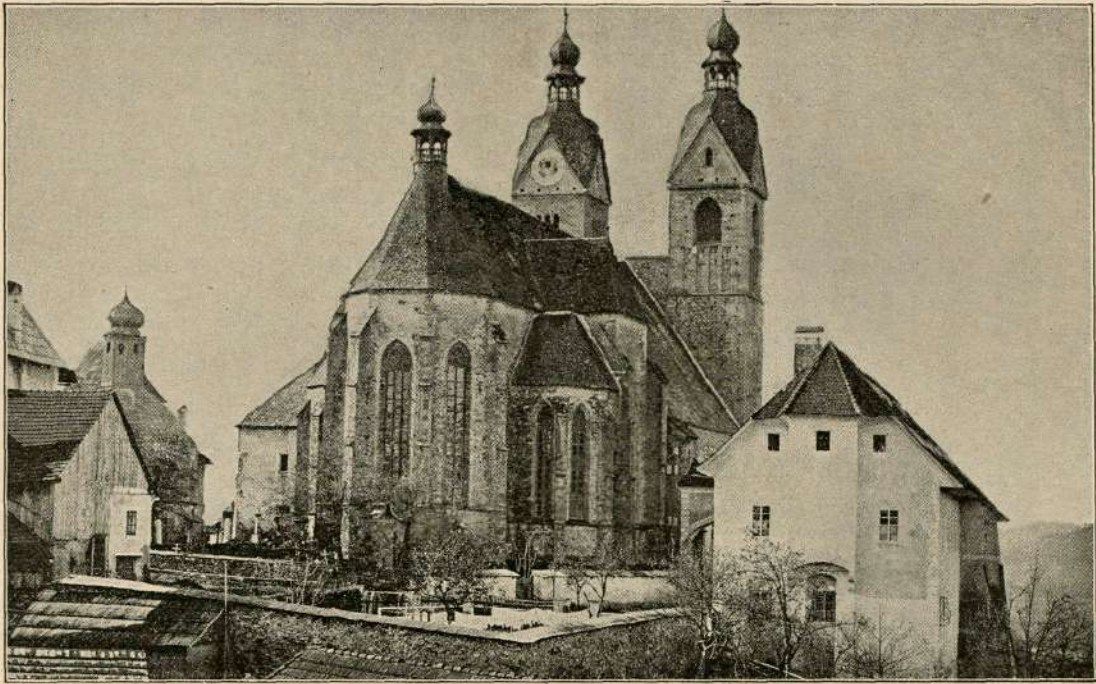
sta se nazaj, in veselo rezgetaje so hiteli konji proti Gospe Sveti. Tukaj sta izročila proštu zaklad in mu povedala, kako naročilo sta dobila v sanjah.

Ko vstopiš skozi glavna vrata, vidiš v tlaku vtisnjene stopinje kozjih parkljev. Odkod so te stopinje? Bajka pravi: Pred mnogimi leti je bivala v bližini mlada kmetica, ki se je bila zagledala v zalega mladeniča. Vzeti je ni mogel, ker bila je prerevna. Prišlo ji je na misel, da bi ji mogel morda pomagati sam peklenšček. Neko noč ga je

Drugi ljudje pravijo, da je Mati Božja tod hodila s Kristusom, in vrag je zbežal pred njo.

O Modestovem oltarju pravijo ljudje, da se vedno bliže primika nasproti stoječemu razpelu, in kadar se združita, bo menda sodnji dan.

Take pravljice pripoveduje s strahom mamica, kadar privede sinčka v starodavni dom. Kdo ji očitaj prazno vero! Otroška pamet hoče imeti kaj za svojo domišljijo, in blagor narodu, čigar fantazija sanja o Ma-

Gospesvetska cerkev.

šla rotit. Dan pred poroko je prišlo dekle k izpovedi, a vrag je prišel za njo. Komaj mu je ušla v izpovednico in dobila odvezo, tako, da ji vrag ni več mogel škodovati. — Jezen je vrag zbežal in za spomin vtisnil parklje v tla.

V tlak vtisnjeni sled pa kaže v resnici sled pasje noge. Torej bi bil moral peklenšček imeti pasjo podobo.

Zraven pasjega sledu pa so različnove-like človeške stopinje, ki so se bile v mehko malto vtisnile, kajti tlak ni kamenit, marveč narejen iz ometa.

teri Božji, o malem Jezusu in o njegovih angelih. Take domišljije so brezdvomno blažje, kot druge, ob katerih se kratkočasi olikani svet v svojih romanih in glediških igrah.

L. 1669. je upepelil Gospo Sveto hud požar. Nastal je ogenj v mali vaški hišici, razširil se na stanovanja kanonikov, dekana in prošta, in užgala se je cerkvena streha s stolpoma vred. V hudem ognju so se raztopili zvonovi. Nove zvonove je ulil celovski zvonar l. 1670. za severni stolp, za južni stolp pa se je ulil velik zvon l. 1687. Zanj je podaril cesar Leopold I. trideset stotov

kovine. Zvon tehta stoinosemnajst stotov, in njegov veličastni glas občuduje vsakdo, ki ga sliši.

O Platonu pripovedujejo, da je rad stal v kovačnici in poslušal žvenket železja, ko je kladivo udarjalo na naklo. Če je Platona mikal ta glas, kaj čuda, če kristjan rad poslušá mogočni glas zvona! Koliko jih je ta glas že klical, koliko mrličev spremljal, koliko nesreč obžaloval, kadar je bojna sila divjala po deželi!

Nam pa so še posebno pomenljivi tvoji glasovi, mogočni zvon, kadar se oglasiš z visokih lin gospešvetske cerkve in doniš črez širno gospešvetsko polje. Koliko zgodovinskih dejanj se je vršilo na tem kraju! Tu so spomeniki stare slave slovenskega rodu, in če nas žalosté nesreče, ki so zadele že naš rod na tej zemlji, nam daje tvoj glas poroštvo, da bedi vendar še pravica nad nami!

Do zmage!

Po prijateljevih pismih priobčil Jož. Ošaben.

(Dalje.)

VI.

Dunaj pa — staroveški Rim! —
Na kolodvoru. — »Zu die Augustiner!« — »Ring!« — Alma mater
Rudolphina. — »Srečni Štefan.« —
»Kälbernes.« — »Herr Doctor!« —
»Ráma-táma!«

Na Dunaju, 1. vinotoka 188..

Dragi stariši!

Prvo pismo s cesarskega Dunaja! In to prvo pismo naj sporoča Vam, dragi stariši, kakó je pri srcu Vašemu Ivanu. Drugi dan sem z doma, od sinoči na Dunaju, a domotožja, ali kako se že imenuje tista bolezen, ki se takó rada polasti človeka na tujem — tistega ne čutim še nič, prav nič. Morda šele pride. Nasprotno: neskončno dobro mi dene tu gori vse, kar vidim. Oče! to je že velikansko mesto, ta Dunaj! Ko sem na gimnaziji toliko slišal in čital o starem Rimu, ki je bil „caput orbis terrarum“, ki so se v njem stekale ceste cele Italije, dà, celega svetá, ki so vrveli črez njegov „forum“ narodi vse tedaj znane zemlje — sem si v domišljiji slikal podobo tega „večnega mesta“. A ta slika — sedaj uvidevam — je bila čisto napačna. Zakaj vedno sem si mislil pri

tem pravzaprav Ljubljano, le večjo, razsežnejšo, segajočo morda prav tja do pod Krima...

Sedaj vidim, česa je nedostajalo moji duševni „predstavi“ o Rimu (da govorim z dušeslovjem, iz katerega imam v zrelostnem izpričevalu takó imeniten red). Nedostajalo ji je tistega „znaka“, ki se ne pridobi z očesom, ampak le z — ušesom: nedostajalo ji je — ropóta...

Ko je naš poštni vlak okrog poldneva pridrčal s Semeringa (sošolec Ižanec je menil, da je to slovenski „Smrečnik“, drugi smo mu ugovarjali, trdeč, da je slovensko pravo ime „Severnik“) v Dunajsko planoto, smo gledali pri vseh oknih, kdaj se bode pokazal — Sveti Štefan! Razgrnili smo po klopi „plan“ Dunajskega mesta, last sošolca Coklarja, ki je to stvar študiral že v Ljubljani in zasledil po Dunaju nekatere skoro čisto slovenske ulice, kakor n. pr. „Plancken-gasse“, „Tabor-strasse“ „Kolowrat-Ring“, — no in pred Dunajem samim pa „Novo mesto!“ — ter je iz te okolnosti izvajal kot posledico, da, če gremo na Dunaj, gremo kakor domov! Vrhutega da imajo na Dunaju Radeckega cesto, Tržaško cesto itd. vse kakor v Ljubljani! Nad tistim zemljevidom smo sloneli, kadar nismo gledali